

ר' עובדיה מברטנורא
בפרהסיא ביד רמה. אי נמי,
שבני אדם רואים ולומדים
ממעשיו: ועל השמטת הארץ.
שחורשים וזורעים בשביעית:
מפני מעשר עני שבשלישית.
שבמקום מעשר שני
שמפרישים בשאר שנים של
שמיטה, בשלישית ובששית
מפרישין מעשר עני: גול
מתנות עניים. לקט שכחה
ופאה פרט ועוללות: י שלי
שלי ושלך שלך. איני רוצה
להנותך, והלואי שלא תהנה
אותי: ויש אומרים זו מדת
סדום. קרוב הדבר לבוא לידי
מדת סדום. שמתוך שהוא רגיל
בכך, אפילו בדבר שחבירו
נהנה והוא אינו חסר לא ירצה
להנות את חברו, וזו היתה
מדת סדום שהיו מתכוונים
לכלות הרגל מביניהם, ואע"פ
שהיתה הארץ רחבת ידים
לפניהם ולא היו חסרים כלום:
שלי שלך ושלך שלי עם
הארץ. שנהנה ומהנה בשוה,
וזהו ישובה של הארץ, אבל
אינו יודע קרא דכתיב (משלי
ט"ו, כ"ז) ושונא מתנות יחיה.
וזהו לשון עם הארץ האמור
בכל מקום, שרוצה בתקונה של
הארץ, אבל אין בו חכמה
להבדיל בתקונן הראויין: שלי
שלך ושלך שלך. מהנה את
הבריות מנכסיו, והוא אינו נהנה
מאחרים: חסיד. שעושה לפני

(7) גלות בא לעולם - על עובדי עבודה זרה,
ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל
השמטת הארץ שעובדים בקרקע בשנת השמיטה.
בארבעה פרקים - זמנים הדבר מתרחב:
ברביעית - בשנה הרביעית של השמיטה,
ובשביעית - בשנת השמיטה, ובמוצאי שביעית
- בתחילת השנה שלאחר שנת השמיטה, ובמוצאי
החג סוכות שבבבל שנה ושנה.
ברביעית הדבר מתרבה - מפני שלא נתנו מעשר
עני שבשלישית,
בשביעית - מפני מעשר עני שבשלישית שכן
בשנה השלישית והשישית נותנים מעשר עני, והואיל
ולא נתנו לעניים מעשר, בא הדבר ומקפח חייהם,
ובמוצאי שביעית - מפני פרות שביעית שלא
הניחום הפקר, כדי שיוכלו העניים להתפרנס מהם.
ובמוצאי החג הסוכות שבבבל שנה ושנה -
מפני גזל מתנות עניים שלא הניחו לעניים בשעת
הקציר והבציר: לקט שכחה ופאה, פרט ועוללות:

משנה י

ארבע מדות - תכונות באדם בהתנהגותו כלפי
חברו:

(1) האומר: שלי שלי ושליך שלך - זו מדת
בינונית שאינו חסיד ליהנות אחרים משלו, אך גם
אינו רשע ליהנות משל אחרים. ויש אומרים: שלא
ליהנות אחרים משלו זו מדת סדום.
(2) שלי שלך ושליך שלי - שמהנה את חברו
משלו, כדי שגם הוא יהנה משל חברו כשיצטרך -
עם הארץ - שמידה זו טובה היא ליישובה של
הארץ¹³².

(3) שלי שלך ושליך שלך - חסיד שעושה לפני משורת הדין.

(4) שלי שלי ושליך שלי - רשע:

ר' עובדיה מברטנורא

משורות הדין: **יא הכי גרסינן** נוח לבעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו, קשה לבעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו. אדם שכועס מהר על כל דבר, אע"פ שהוא חוזר ומתרגז מהרה, הפסדו מרובה משכרו, שרוב מעשיו מקולקלים, מאחר שהוא נוח לבעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה לבעוס, אע"פ שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרצות, יצא הפסדו המועט, שהוא קשה לרצות, בשכרו המרובה שהוא קשה לבעוס, ורוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי איפכא. וגרסא זו נראית לי עיקר: **יב מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו**. דמאחר ששוכח מה שלומד, מה הנאה יש במה שהוא מהר לשמוע, נמצא הפסדו גדול משכרו: קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. שמדה טובה שיש בו יתירה על המדה הנפסדת, הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח. ונפקא מינה, שאם יש לפנינו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם, נקדים הקשה לאבד על המהר לשמוע: זה חלק רע. לא הוה שייך למתני הכא חסיד או רשע, שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם, אלא חסרון שהיה בו

משנה יא

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדַעוֹת - בתכונות רוחו של האדם:
(1) **נוֹחַ לְבָעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת** - להתפייס - **יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ** - שהפסדו מרובה משכרו, שמאחר שמתרגז במהירות, רוב ימיו ברוגז, ובני אדם מתרחקים ממנו.

(2) **קָשָׁה לְבָעוֹס וְקָשָׁה לְרָצוֹת** - **יֵצֵא הֶפְסָדוֹ בְּשִׂכְרוֹ** ששכרו מרובה מהפסדו, שאף על פי שקשה לפייסו, מאחר שמתרגז רק לעיתים רחוקות, רוב מעשיו מתוקנים.

(3) **קָשָׁה לְבָעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת** - **חֲסִיד**.

(4) **נוֹחַ לְבָעוֹס וְקָשָׁה לְרָצוֹת** - **רָשָׁע**¹³³.

משנה יב

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים - בכשרונות התלמידים:
(1) **מַהֲרֵ לְשִׁמּוּעַ** - להבין ומהר לְאַבֵּד - שתופס מהר את לימודו אבל הוא שוכח מהר - **יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ** שהפסדו מרובה משכרו, שמאחר שממהר לשכוח אין תועלת בכך שמיהר להבין.

(2) **קָשָׁה לְשִׁמּוּעַ וְקָשָׁה לְאַבֵּד** - **יֵצֵא הֶפְסָדוֹ בְּשִׂכְרוֹ** - שכרו מרובה מהפסדו, הואיל ובסופו של דבר זוכר מה שלמד.

(3) **מַהֲרֵ לְשִׁמּוּעַ וְקָשָׁה לְאַבֵּד** - מעלות אלו מכשירות אותו להיות **חָכָם**.

(4) **קָשָׁה לְשִׁמּוּעַ וְמַהֲרֵ לְאַבֵּד** - **זֶה חֵלֶק רָע** וצריך לעמול הרבה בלימודו:

ביאורים והרחבות

133. גרסינן בברכות (כט, ב): לא תרתח ולא תחטי. ופרש"י: לא תכעוס, שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא. כלומר, שהרשעות השנויה במשנה היא במי שבכעסו המתמיד הוא עלול לחטוא. אמנם, המהר"ל מפראג בפירושו "דרך חיים" מפרש על פי הגמרא בנדרים (כב, ב): רב נחמן בר יצחק אמר: (כל אדם הכועס) בידוע שעונותיו מרובין מזכויותיו שנאמר (משלי כט, כב): "איש אף יגרה מדון ובעל חמה רב פשע", שהכעס מורה על החטאים שכבר מצויים באדם, ובלשונו: זה שהוא בעל חימה... יוצא ברגזנותו מן היושר והשיווי, בודאי הוא בעל פשע, שבעל פשע הוא יוצא מן היושר ומן השיווי.